

Locul Bucureștilor în cadrul frământărilor politice din România în ajunul celui de al doilea război mondial

În zbuciumata perioadă premergătoare celei de a doua conflagrații mondiale, Bucureștii a continuat să stea în centrul frământărilor politice. Aici a fost reflectat, în moduli cel mai concentrat, întregul tablou politic al țării, cu toate contradicțiile sale, cu toate grupările și regrupările de forțe social-politice, cu toate luptele înverșunate pentru putere. În nici un alt oraș al țării, mișcările social-politice, proprii celui de al patrulea deceniu al secolului nostru nu s-au resimțit atât de multilateral și puternic ca în capitala țării. Contradicțiile care acționau în direcția instaurării unei dictaturi fasciste și elementele politice apărătoare ale regimului parlamentar burghez, antagonismele dintre partidele și organizațiile potrivnice tendințelor de instaurare a unei dictaturi regale și acelea care susțineau pe față sau mascat orientarea spre dictatura carlistă, provocau adânci frământări interne, oglindite în lupte neînscrute între partide și grupări politice sau chiar în interiorul aceluiași partid.

Intensitatea maximă a acestor frământări a fost atinsă cu prilejul alegerilor parlamentare din 20 decembrie 1937, când a început în București una dintre cele mai violente campanii electorale din istoria vieții noastre parlamentare. Situația era cu atât mai încordată cu cât dincolo de obișnuitele dispute, divergențe, frecușuri și contradicții care se manifestau de obicei cu prilejul fiecărei alegeri, de astă dată se aflau în joc interese profunde ce afectau atât masele cât și cercurile burghezo-moșierești, rezultatul alegerilor putând să fie decisive pentru soarta sistemului parlamentar din România. Campania electorală a prilejuit o regrupare a forțelor politice și o conturare mai clară a poziției fiecăruia față de palat, de parlament, de mișcarea fascistă etc.

Astfel poziția lui Iuliu Maniu reales în 23 noiembrie 1937 șef al P.N.Ț. a reeșit clar cu prilejul încheierii pactului de neagresiune semnat la 25 noiembrie 1937 de Iuliu Maniu, Corneliu Zelea Codreanu, șeful grupării fasciste și Gh. Brătianu conducătorul fracțiunii liberale a așa-zisilor „tineri liberali” la care a aderat și C. Argetolanu cu „Liga Agrară”. Semnarea acestui pact care în fapt însemna o trădare a sentimentelor majorității membrilor P.N.Ț., a uimit și nemulțumit pe toți. Iuliu Maniu, susținătorul parlamentarismului, făcea alianța cu „Căpitanul”, partizanul dictaturii teroriste și al orientării țării spre Germania hitleristă, dând astfel girul politic al unui partid cu tradiții și aderențe în sinul maseilor, uneia dintre cele mai teroriste organizații. Acest lucru a stîrnit un val de proteste, nu numai în sinul partidelor, ci mai ales în sinul ma-

selor populare, proteste manifestate cu adîncă rezonanță în Capitală „Delegații de muncitori s-au prezentat d-lui Iuliu Maniu și-au cerut ruperea pactului de neagresiune”¹.

Intrunirea convocată de către P.N.Ț., la 12 decembrie 1937 în sala Marna, transformată de Uniunea Democratică pe baza cuvîntului dat de a participa la intrunire întreaga muncitorime — a devenit o puternică demonstrație antifascistă de stradă. Manifestul elaborat de Uniunea Democratică cu acest prilej, subliniază și mai mult rolul Bucureștilor în destinele țării „...trebuie să facem din această adunare — se spunea în manifest — cu totul altceva decît adunarea unui partid... să facem din ea adunarea Capitalei dătătoare de ton pentru întreaga țară și anume poporul din România este hotărît să nu devie rob nimănui”².

Rezultatul alegerilor parlamentare din 20 decembrie 1937 a agravat și complicat și mai mult situația politică. Pentru prima dată în istoria politică a țării un guvern cădea în alegeri neobținînd 40% din voturi și în consecință neputînd beneficia de prima de 70% de mandate în parlament. Încîlcirea guvernului Tătărașcu a însemnat — pentru moment — eşuarea planurilor regelui de instaurare a unei dictaturi personale prin folosirea acestui cabinet și a arătat cit de amenințator devenise pericolul Gărzii de fier, beneficiara unui cu totul neașteptat loc trei în alegeri. De altfel, îmbătăt de succes, Codreanu mărturisise a doua zi, după ce aflase rezultatul votului: „Victoria este a noastră, vom pune pe toți politicienii care au contribuit să aducă România în mizeria în care se află, să construiască o autostradă de la București la Berlin”³. Aducerea la conducerea statului a unui guvern recrutat mai ales din rîndurile grupării național-creștine, cu totul lipsit de popularitate, care obținuse numai 9,8% din voturi, însă cu participarea și a patru membri P.N.Ț. în posturile cheie: Armand Călinescu, Virgil Potîrcă, V. Rădulescu-Mehedinți și Dinu Simlian⁴, a servit regelui și cercurilor marii finanțe din jurul său doar ca trambulină pentru instaurarea dictaturii proprii.

Două luni după instalarea guvernului, la 9 februarie 1938, la sediul „Asociației finanței și marii industrii din București” a avut loc „dejunul miliardarilor” cum l-a numit Argetoianu, cu care prilej deținătorii marelui capital s-au pronunțat pentru instalarea dictaturii regale. Marea burghezie legată de industria grea, a mășinat pentru realizarea acestui lucru căci, dictatura instaurată la 10 februarie, cu tot numele ei regesc, nu era altceva decît expresia, exponentul politic al virfurilor burgheziei românești interesate direct și nemijlocit în industria grea, în industria metalurgică și cea de armament. Statul devenea sub dictatură, statul lor⁵.

În ziua înlocuirii guvernului Goga-Cuza, în casele principesei Zoe Sturza din str. Crețulescu nr. 8 a avut loc întrevederea dintre Iuliu Maniu și C. Z. Codreanu pentru a examina situația creată celor două organizații

¹ Scînteia, an VII, nr. 99 din 23 decembrie 1937.

² Vezi Gh. I. Ioniță, *Uniunea Democratică*, în *Studii*, nr. 4, 1967, p. 732.

³ Al. Gh. Savu, *Armand Călinescu contra Gărzii de fier*, în *Magazin Istoric*, an. I, nr. 7, oct. 1967, p. 68.

⁴ *Monitorul Oficial* partea I, nr. 299 din 28 dec. 1937, p. 9663—9666.

⁵ *Lucrețiu Pătrășcanu, Sub trei dictaturi*, Ed. IV, p. 7—35.

prin instaurarea noului regim considerat de ei dictatorial și înfăptuit peste voința țării. Cu acest prilej s-a hotărât ca cele două organizații să rămână în expectativă și în caz de pericol să se cartelizeze.

Prin instaurarea dictaturii regale, regimul parlamentar a fost desființat, tirania regală legalizată, presa muncitorească și democratică interzisă, partidele politice, organizațiile democratice și sindicale desființate, starea de asediu legalizată, iar prin așa-zisa lege de apărare a Siguranței Statului, stabilit arbitrajul nelimitat al Siguranței.

Pentru a-și organiza o bază politică de masă, regele a înființat în decembrie 1938 „Frontul Renașterii Naționale” declarat drept „unica organizație politică”⁶.

Sub forma Consiliului de Coroană, regele a creat acel „Concilium regis” compus din membrii numiți de el și retribuiți, pe care-l putea convoca oricând dorea pentru „a-i cere părerea cu titlu consultativ” asupra problemelor de Stat.

N. Iorga ne dă relații asupra modalității de guvernare a acestui consiliu „... Și atunci am fost chemați noi la suveran. Noi, fără nici un fel de sfat de la noi. Aici sînt membrii ai Consiliului din Februarie 1938. Nimeni n-a venit cu un sfat, ci totul a plecat de la rege. Și regele ne-a chemat și ne-a pus înaintea tristei situații”⁷.

Guvernul instaurat la 11 februarie 1938 nu a funcționat mult. De altfel în anii 1938—1940, au avut loc dese remanieri și schimbări de guverne, ca o consecință a slăbiciunilor, fisurilor și contradicțiilor din sinul forțelor burghezo-moșierești pe care se sprijinea dictatura regală, pe de o parte, iar pe de altă parte ca urmare a eforturilor depuse de rege și camarila sa de a-și încheia o grupare politică mai omogenă și stabilă. Pînă la 1 martie 1939 funcția de președinte a Consiliului de miniștri a fost deținută numai de Miron Cristea. Doar ceilalți membrii ai guvernului au fost schimbați. De la această dată, funcția a fost preluată și păstrată de Armand Călinescu pînă la data asasinării sale de către legionari — 21 septembrie 1939 — și în continuare, pînă la instaurarea dictaturii antonesciene, deținută de către C. Argetoianu, Gh. Tătărescu și I. Găurту.

Toate guvernele și celelalte organe și instituții, ca Parlamentul, Consiliul de Coroană, Consiliul Superior Economic etc. din această perioadă pînă la izbucnirea crizei din iunie 1940, au avut o factură identică sau foarte asemănătoare. În ele au predominat elemente ostile Gărzii de fier și orientării politicii externe spre Germania hitleristă, căutînd să mențină alianțele tradiționale cu Anglia și Franța, să întărească Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică, să respingă încercările de atragere a României în acțiuni agresive față de alte state.

Apărarea independenței României, amenințată de Germania hitleristă, de creșterea agresivității țărilor care gravitau în jurul Germaniei, precum și de agenturile hitleriste din țară a preocupat pe mulți oameni cu vederi avansate.

Încă din luna mai 1938, revista „Lupta de clasă” referindu-se la Anschluss arăta că „dacă proletariatul din România nu se va uni la timp,

⁶ Monitorul Oficial nr. 293, din 16 dec. 1938, p. 2098—2099.

⁷ N. Iorga, *Definiția noii stări de lucruri în România*, București, 1939, p. 32.

dacă ei unindu-se nu va ști să unească în jurul său întreg poporul. România va deveni pradă imperialismului german, din independența poporului român va rămâne numai o amintire din trecut”⁸.

Pe aceeași linie se înscrie și articolul „Noua poartă către Orient” semnat de N. Iorga. După ce marele istoric face o incursiune cuprinzătoare în trecutul țării referindu-se la vechile planuri expansioniste germane cuprinse în formula „Drang nach Osten”, conchide: „Eu însă îmi fac datoria cunoscătorului de trecut și înțelegătorului psihologilor naționale pentru a spune încă odată: „Ferește-te popor al meu căci mari primejdii ți se pregătesc”⁹.

Drama pe care a trăit-o Cehoslovacia a stîrnit în rîndul maselor din Capitală, îngrijorare, indignare și ostilitate. Numeroasele scrisori primite de ziarul „Lumea Românească” din partea muncitorilor metalurgiști bucureșteni, a tinerilor lucrători din Cartierul Grant, din Cartierul Pleșoianu etc. demonstrează public atașamentul față de cauza dreaptă a poporului cehoslovac și ostilitatea față de politica agresivă a Germaniei hitleriste¹⁰. Lungul șir de acțiuni politice ale muncitorimii bucureștene a fost canalizat de către P.C.R. spre organizarea de manifestații de protest împotriva fascismului, a pericolului de război, pentru închegarea unității de acțiune a clasei muncitoare, contra regimului de dictatură regală, pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a țării. Ele au culminat cu demonstrația antifascistă din 1 Mai 1939 la care au participat cca. 20.000 bucureșteni.¹¹

Impunerea dictatului de la Viena prin punerea în aplicare a politicii agresive a Germaniei hitleriste, exprimată de către Ribbentrop încă din 1938: „Ideea de bază a politicii noastre actuale față de Ungaria și România: este să ținem incinse aceste două bucăți de fier și să le modelăm în interesul Germaniei potrivit cu dezvoltarea evenimentelor”¹², a dezlănțuit în București puternice manifestații populare. Un grup de ardeleni, la care s-au alăturat și alții cetățeni, au manifestat în fața statuii lui Mihai Viteazul și apoi prin Bd. Brătianu au încercat să se îndrepte pe Calea Victoriei. La intervenția forțelor polițienești, grupul și-a schimbat traseul îndreptîndu-se spre Calea Dorobanți domiciliul lui Iuliu Maniu și apoi spre Legația Ungară¹³.

În asemenea condiții, regimul subrezit, instaurat de Carol II nu mai făcea față. Guvernul trebuia schimbat. Germania făcea presiuni în acest sens. Consilierul legației germane din București Stelzer, arăta că dacă va continua situația echivocă creată de politica guvernului lui Carol al II-lea, „Germania ar fi silită să trimită trupe motorizate în România și avioanele

⁸ Lupta de clasă din 2 mai 1938.

⁹ *Timeul*, nr. 377 din 23 mai 1938, p. 1.

¹⁰ Vezi *Lumea românească*, din 21, 23 septembrie și 16 oct. 1938.

¹¹ Pentru detalii vezi: O. Matichescu, *Îndrumări și demonstrații ale oamenilor muncii din România, împotriva exploatării capitaliste, pericolului fascist și de război desfășurate cu prilejul zilei de 1 Mai în perioada dictaturii regale*, în *Anale*, nr. 2/1964, p. 74-77.

¹² Ion Popescu Puțuri, *Principalele trădături ale regimului politic din România în perioada dictaturii militare fasciste și a agresiunii hitleriste*, în *Anale*, 6/1963, p. 69.

¹³ *Universul*, 3 septembrie 1940.

de bombardament să aterizeze la București, determinând astfel o adevărată situație de protectorat¹⁴.

Regele se hotărăște, nu fără rezerve și după multe eforturi, să încredințeze mandatul constituirii unui nou guvern, generalului Ion Antonescu, pe considerentul că acesta având strinse legături cu cercurile fasciste și prohitleriste, îndeosebi cu Garda de fier, va obține legației germane din București numirea noului guvern.

Numirea generalului Antonescu a fost însoțită în București de unele tulburări provocate de legionari care nu se mulțumeau numai cu venirea la putere, ci voiau și abdicarea lui Carol. Însăși Ion Antonescu a mărturisit: „În seara zilei de 5 septembrie la orele 21 focuri de armă au fost auzite în jurul palatului, Președinției Consiliului de Miniștri și în Piața Teatrului Național. Prefectura poliției a fost atacată¹⁵. În aceste condiții generalul Ion Antonescu a impus abdicarea lui Carol II-lea, în favoarea fiului său Mihai.

Regimul politic instaurat s-a caracterizat prin lichidarea totală a oricăror drepturi și libertăți cetățenești, printr-o politică antipopulară, prin metode teroriste de guvernare. În privința partidelor politice, noul regim nu numai că a menținut interzicerea acestora, decretată pe timpul regelui Carol al II-lea, dar a interzis și orice fel de organizații obștești nefasciste. Țara a devenit un câmp liber de activitate al organizațiilor teroriste, iar Bucureștiul s-a situat pe primul loc.

Încă din septembrie 1940, poliția legionară — corp auxiliar al poliției de stat, format din membri ai Gărzii de fier, a trecut la arestarea și schingiuirea unui mare număr de patrioți. La Uzinele Malaxa, la fabrica Wolf și alte întreprinderi din Capitală, bande legionare înarmate au atacat și arestat muncitorii ce manifestau împotriva dictaturii fasciste. A început răfuiala sângeroasă cu oamenii politici burghezi care în anumite perioade ale activității lor luaseră măsuri împotriva Gărzii de fier. Continuând asasinările începute cu primul ministru I. G. Duca și apoi cu Armand Călinescu, legionarii au pus la cale masacrul din 26—27 nov. 1940, de la închisoarea Jilava și din localul poliției București, masacru ce s-a soldat cu uciderea a 65 foști demnitari și funcționari superiori. Tot în ziua de 27 nov. au fost asasinați, fiind răpiți din locuințele lor, N. Iorga și Virgil Madgearu. Pentru noaptea de anul nou 1941, se proiectase „o nouă noapte a Sf. Bartolomeu“¹⁶. Terorizarea a atins maximum de intensitate în zilele de 21—24 ianuarie, zile în care populația Capitalei a fost ținută sub tensiune și frică. Numai pînă la 27 ianuarie 1941, ziarul „Universul“ anunța pentru București 370 morți în spitale și alții găsiți în pădurea Băneasa precum și 444 răniți¹⁷.

În urma evenimentelor din 21—23 ianuarie 1941 — forma de guvernare din România a primit unele modificări. Statul național legionar a fost abrogat, alcătuiindu-se o conducere militară fascistă în timpul căreia România a fost împinsă în război alături de Germania hitleristă.

¹⁴ Ion Popescu-Puțuri, op. cit., p. 71.

¹⁵ Pe marginea prăpădăției, 21—23 ianuarie 1941, vol. I, București, 1941, p. 45—46.

¹⁶ *Ibidem*, p. 139—140.

¹⁷ *Universul*, nr. 28, sîmbătă 1 februarie 1941.

Împingerea României în război a dus țara în fața catastrofei generale, a ruinei și dezastrului.

Bucureștii a continuat să stea în fruntea luptei forțelor patriotice conduse de P.C.R. pentru eliberarea patriei de sub jugul fascist — năzuință supremă a întregului popor român.

Place de Bucarest dans le cadre des troubles politiques de Roumanie à la veille de la seconde guerre mondiale

RÉSUMÉ

Le matériel présente quelques aspects politiques, caractéristiques aux dernières années de la quatrième décennie de notre siècle, en cherchant à mettre en évidence le fait que la ville de Bucarest, par sa fonction de capitale du pays, a été le centre des multiples troubles politiques. Ici s'est reflété de la manière la plus concentrée tout le tableau politique du pays, avec toutes ses contradictions, avec ses groupements et ses regroupements de forces, avec toutes les luttes acharnées pour le pouvoir. Ici ont eu lieu de grandes assemblées et démonstrations quand les masses populaires ont manifesté leur hostilité envers certains actes politiques.

Dans le petit espace réservé on n'a pu mentionner que les plus significatifs événements dans la période agitée antérieure à la seconde conflagration mondiale.